

Motion till riksdagen 2025/26:3884

av Jan Riise m.fl. (MP)

med anledning av skr. 2025/26:62 Riksrevisionens rapport om statens främjande av de nationella minoritetsspråken

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om språkcentrumens behov av stabil finansiering över tid och långsiktiga uppdrag som möjliggör en strukturerad utveckling, vilket behöver återspeglas i kommande budgetpropositioner och regleringsbrev, och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Skolverket ett instruktionsenligt uppdrag att främja läromedelsproduktion och samordna undervisning i minoritetsspråk och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra uppföljnings- och stöduppdraget långsiktigt och föra in det i berörda myndigheters instruktioner och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Sverige har, genom lagstiftning och internationella åtaganden, förbundit sig att skydda och främja de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Trots detta har Sverige under lång tid fått återkommande kritik från bl.a. Europarådet för brister i genomförandet av minoritetspolitiken. Samtidigt pågår en tydlig språkbytesprocess, där allt färre talar minoritetsspråken.

Mot denna bakgrund välkomnar Miljöpartiet Riksrevisionens granskning av statens arbete med de nationella minoritetsspråken. Rapporten Nationella minoritetsspråk – kortsiktiga och otillräckliga statliga insatser (RiR 2025:16) bekräftar återigen att statens insatser inte är tillräckliga för att nå det minoritetspolitiska målet om att hålla minoritetsspråken och minoritetskulturerna levande.

Riksrevisionens övergripande slutsats är att statens insatser präglas av kortsiktighet, bristande samordning och otydlig styrning. Miljöpartiets delar inte regeringens bedömning i denna del om att dessa brister kan hanteras inom ramen för nuvarande styrning. Tvärtom menar Miljöpartiet att problemen är strukturella och kräver långsiktiga, stabila uppdrag och resurser. Myndigheter ges tillfälliga uppdrag och tidsbegränsade resurser, vilket leder till effektivitetsförluster, svårigheter att rekrytera och behålla kompetent personal samt bristande kontinuitet i verksamheter som till sin natur kräver långsiktighet. Riksrevisionen konstaterar att staten skulle kunna använda sina resurser mer effektivt genom att fördela dem över längre tid i stället för i korta satsningar. Vidare pekar rapporten på behovet av bättre samordning av undervisningen i minoritetsspråken, tydligare information om vägarna till lärarutbildning samt att information och stöd på området behöver samlas och göras mer lättillgängligt.

Miljöpartiet anser dock, till skillnad från regeringen, att de åtgärder som vidtagits eller som har aviserats, inte är tillräckliga och att Riksrevisionens rapport därmed inte kan anses vara slutbehandlad.

Regeringens kortsiktighet försvagar språkpolitiken

När Miljöpartiet satt i regering genomförde vi en kraftfull satsning om 90 miljoner kronor per år under perioden 2022–2024 för att stärka minoritetsspråken. Ambitionen var uttryckligen långsiktig. Riksrevisionens iakttagelse att delar av dessa resurser inte hann nyttjas fullt ut är viktig, men ska inte tolkas som att resurserna var överdimensionerade. Tvärtom visar granskningen att uppbyggnaden av fungerande strukturer, verksamheter och kompetens tar tid och kräver stabila och förutsägbara villkor över tid.

Riksrevisionens slutsatser pekar i stället på att myndigheterna varit i behov av tydligare och mer långsiktiga uppdrag, inte på att resurserna varit för stora. Granskningen visar också att det tar tid att planera hur medel ska användas effektivt, att rekrytera personal med rätt kompetens och att utveckla verksamheter i dialog med språkbärare. För Miljöpartiet är det centralt att statens roll i detta sammanhang är att skapa långsiktiga och goda förutsättningar för minoriteternas självstyre och egenmakt. Det är inte statens uppgift att detaljstyra hur resurser används, men staten behöver – i samråd med språkbärare – ange en tydlig riktning och säkerställa stabila ramar över tid. I sammanhanget är det även viktigt att betona betydelsen av att minoritetsspråken står självständiga och likvärdiga. I Sverige ägs inte respektive minoritetsspråk exklusivt av en viss nationell minoritet. Till exempel har inte sällan finska romer finska som sitt språk, eller samer i norra Tornedalen har inte sällan meänkieli som sitt språk. Rätten till ett minoritetsspråk har således inte de nationella minoriteterna utan minoritetsspråkens språkbärare.

Språkcentrumen kräver långsiktiga uppdrag och stabil finansiering

Språkcentrum spelar en avgörande roll i arbetet med att revitalisera de nationella minoritetsspråken. Riksrevisionen bedömer att både Institutet för språk och folkminnen (Isof) och Sametinget arbetar effektivt med språkcentrum när förutsättningarna finns, bl.a. genom att involvera språkbärare och anpassa insatserna efter språkens olika behov.

Det är därför särskilt allvarligt att regeringen inte har säkerställt långsiktiga och instruktionsenliga uppdrag för denna verksamhet.

Riksrevisionen understryker att betydande resurser gått förlorade när språkcentrumen vid Isof och Sametinget i praktiken tvingats avvecklas och därefter återstartas, till följd av regeringens sena och kortsiktiga budgetbeslut. Detta har lett till uppsägningar av personal, förlorad kompetens och avbrutna samarbeten med språkbärare – exakt den typ av effektivitetsförluster som Riksrevisionen varnar för.

Miljöpartiet delar Riksrevisionens rekommendation att språkcentrumens uppdrag bör skrivas in i ansvariga myndigheters instruktioner och ges permanent finansiering. Miljöpartiet delar inte regeringens bedömning att tillfälliga uppdrag och successivt minskade anslag kan skapa långsiktighet. Erfarenheterna visar motsatsen – att ryckighet leder till förlorad kompetens och sämre måluppfyllelse. Att hänvisa till tillfälliga uppdrag eller årliga budgetbeslut skapar osäkerhet och underminerar möjligheten att bedriva ett strategiskt och långsiktigt språkrevitaliserande arbete.

När regeringen valde att avbryta den tidigare språksatsningen om 90 miljoner kronor per år drogs förutsättningarna för långsiktighet undan. Det är anmärkningsvärt att regeringen tycks dra slutsatsen att lösningen är mindre resurser och hårdare styrning. Riksrevisionens granskning ger inget stöd för en sådan tolkning. Tvärtom pekar rapporten på att bristerna i huvudsak handlar om kortsiktighet och ryckighet, inte om att ambitionsnivån varit för hög.

Riksrevisionen konstaterar exempelvis att regeringen i budgetpropositionen för 2025 aviserade att uppdragen till Isof och Sametinget skulle fortsätta, men med kraftigt minskade resurser. De samlade medlen för språkcentrum skulle minska från 39 miljoner kronor år 2024 till 14,5 miljoner kronor per år under perioden 2025–2027. Först i mitten av december 2024 fattades beslut om en något högre nivå för 2025, finansierad genom omfördelning inom politikområdet, vilket bl.a. innebar minskade statsbidrag till kommuner och regioner inom förvaltningsområdena.

Det sena beslutet innebar att Isof tvingades avveckla språkcentrumens verksamhet under 2024, säga upp personal, chef och hyresavtal, för att därefter påbörja en nystart under 2025. Personal vid Isofs språkcentrum beskriver hur verksamheten tappade fart när planering över årsskiftet 2024/25 blev omöjlig. Även tjänstepersoner vid Kulturredamentet har konstaterat att detta förfarande inneburit stora effektivitetsförluster – förluster som regeringen trots detta lät uppstå.

Även Samiskt språkcentrum har påverkats negativt. Sametinget har lagt betydande resurser på att rekrytera personal och bygga upp verksamhet på fler orter och för fler samiska språk, för att därefter tvingas säga upp personal och skala ned verksamheten igen till följd av minskade anslag. Osäkerheten kring finansieringen har lett till tappad kontinuitet och minskad handlingskraft.

Dessa exempel visar tydligt att statens möjligheter att främja, bevara och utveckla de nationella minoritetsspråken kraftigt försämras av en ryckig och oförutsägbar språkpolitik med begränsade resurser. Vi i Miljöpartiet har tidigare drivit på för och kommer att fortsätta kräva en politik för de nationella minoritetsspråken som värnar långsiktighet, de nationella minoritetsspråkens egenmakt och kraftigt utökade resurser.

Brister i undervisning och samordning

Riksrevisionen pekar även på allvarliga brister i tillgången till undervisning i de nationella minoritetsspråken. Bristen på behöriga lärare gör att effektiv nationell samordning är avgörande, inte minst genom fjärrundervisning. Samtidigt konstaterar Riksrevisionen att Skolverkets möjligheter att samordna undervisningen begränsas av bristande styrning, otillräcklig information om var behoven är som störst och ett regelverk som inte fullt ut stöder målet att hålla minoritetsspråken levande.

Diskrimineringsombudsmannen har i flera granskningar visat att barns rätt till undervisning i sitt nationella minoritetsspråk inte alltid tillgodoses i praktiken, trots tydliga rättigheter i lag. Det handlar bl.a. om bristande kännedom hos huvudmän, låg prioritering av minoritetsspråk och ojämlika förutsättningar mellan kommuner. Sammantaget innebär detta att rätten till minoritetsspråk i utbildningen riskerar att bli beroende av bostadsort, snarare än av lagstadgade rättigheter.

Miljöpartiet menar att regeringen här brister i sitt ansvar att säkerställa barns och ungas rätt till sitt språk. När barns rätt till undervisning i nationella minoritetsspråk i praktiken varierar mellan kommuner innebär det en rättighetsurholkning som staten har ansvar att motverka. Det krävs en tydligare nationell samordning, långsiktigt stöd till utbildning av lärare och produktion av läromedel samt ett regelverk som aktivt främjar – i stället för försvårar – undervisning i nationella minoritetsspråk. Regeringen måste säkerställa att fjärrundervisning är ett reellt och långsiktigt verktyg, inte en tillfällig nödlösning.

Riksrevisionen föreslår också att Skolverket ges ett instruktionsenligt uppdrag att samordna undervisning och främja produktion av läromedel. Det är angeläget att detta genomförs och att det inte kan anses avslutat förrän det finns ett tydligt beslut i ärendet.

Behov av stärkt uppföljning och ansvar

Riksrevisionens granskning visar vidare att uppföljningen av minoritetspolitiken präglas av kortsiktighet och hög personalomsättning. När långsiktiga uppdrag finansieras genom tillfälliga satsningar försvåras både kompetensuppbyggnad och kontinuitet i uppföljningen. Detta riskerar att leda till att brister i efterlevnaden av minoritetslagen inte upptäcks eller åtgärdas i tid.

Även Diskrimineringsombudsmannen har pekat på behovet av tydligare ansvar och bättre uppföljning när det gäller minoriteternas rättigheter. Utan en samlad och långsiktig uppföljning finns en uppenbar risk att rättigheterna urholkas i praktiken, trots att de är tydligt reglerade i lag.

Miljöpartiet instämmer i Riksrevisionens bedömning att uppföljnings- och stöd-uppdraget bör göras långsiktigt och föras in i berörda myndigheters instruktioner. Det krävs en stärkt och mer sammanhållen styrkedja, där ansvar, uppföljning och återkoppling hänger ihop.

Samtantaget visar Riksrevisionens rapport att regeringens nuvarande politik inte är tillräcklig för att vända språkbytesprocessen eller uppfylla Sveriges åtaganden gentemot de nationella minoriteterna och minoritetsspråken. Miljöpartiet delar inte regeringens bedömning om att nuvarande styrning och resursnivåer är tillräckliga eller ändamålsenliga. Tvärtom visar Riksrevisionens granskning att kortsiktighet, ryckighet och neddragna resurser riskerar att ytterligare försvaga minoritetsspråkens ställning.

Miljöpartiet delar inte heller regeringens bedömning att mindre resurser och mer detaljerad styrning är lösningen på de problem som identifierats.

Miljöpartiet anser att regeringen måste ta denna kritik på större allvar och presentera en politik som präglas av långsiktighet, tillit till minoriteternas egenmakt och en tydlig ambition att de nationella minoritetsspråken ska leva vidare även för kommande generationer.

Jan Riise (MP)

Mats Berglund (MP)

Camilla Hansén (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Nils Seye Larsen (MP)

Ulrika Westerlund (MP)